

N:o 218.

Af herr **Rydén**, i anledning af *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående folkskoleväsendet i vissa städer m. m.*

Kungl. Maj:t har i propositionen N:o 103 ånyo till Riksdagens pröfning framlagt det förslag till lag angående folkskoleväsendet i vissa städer m. m., som vid 1908 års riksdag af Riksdagen afslogs. I anledning af Kungl. Maj:ts dåvarande framställning tillät jag mig att väcka en motion (n:o 315) af följande innehåll.

»Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående folkskoleväsendet i vissa städer utgör svar på framställningar från några stadssamhällen om öfverflyttning af beslutanderätten angående folkskolans angelägenheter från kyrkostämman till stadsfullmäktige. Till sitt ursprung äro dessa ansökningar från vissa städer ett utslag af en kommunal reaktion, som icke kunnat finna sig i att de små röstägarna i städerna med det stigande intresset för medborgerliga angelägenheter börjat deltaga i förhandlingarna å kyrkostämmorna. Den mängd invändningar mot kyrkostämmornas lämplighet som budgetbestämmande korporationer, hvilka plötsligt framkommo, så snart några nya anleten bröto af mot den gamla kända kyrkostämmoidyllen, där kyrkoherden, ett par af hans vänner och vaktmästaren utgjorde stämmomenigheten, äro i mycket uppkonstruerade. Det innersta motivet för de stora röstägarna att ej sällan gentemot en stor majoritet af röstande genomtrumfa dessa framställningar har varit att *beröfva de små röstägarna yttranderätten* i folkskoleangelägenheter. Så har saken uppfattats å ömse sidor. Och detta har varit anledningen till den strid, som förts i flera af våra stadssamhällen om denna fråga. Striden har varit hopplös för de små röstägarna. Deras röster ha drunknat i den hundragradiga skalans syndaflod.

*Motionen vid
1908 års
Riksdag.*

Närmast till hands och öfverensstämmande med en vidt utbredd mening bland folkskolebarnens föräldrar i de städer, från hvilka framställningarna kommit, vore sålunda att yrka afslag på hela denna proposition. Då det emellertid torde vara lönlöst att så göra, då frågan kommit till

den punkt, där den nu befinner sig, torde folkskolevännernas krafter böra inriktas på att åstadkomma det mesta möjliga af den förhandenvarande situationen. Att framställa försl g om förbättringar af den föreliggande propositionen, där så befinnes nödigt, måste nu vara uppgiften.

I främsta rummet fäster man sig då vid den föreslagna folkskolestyrelsens organisat on.

Kungl. Maj:ts förslag angående folkskolestyrelsens sammansättning upptager egentligen tre valkorporationer: i kraft af sitt ämbete eller i städer med flera kyrkoherdar på grund af domkapitlets förordnande är en prästman *själfskrifven* ledamot, *stadsfullmäktige* utse hälften af det jämna antalet ledamöter, som skolstyrelsen upptager utöf ver den själfskrifna ledamoten, och *kyrkostämman* utser den andra hälften.

Majoriteten af folkskolestyrelsen bör tillsättas af stadsfullmäktige.

Granskar man nu denna sammanställning af en styrelse som i allt väsentligt kommer att bli jämförlig med en af stadsfullmäktiges öfriga nämnder eller styrel-er. träda genast vissa oformligheter i dagen. Folkskolestyrelsen skall enligt stadsfullmäktiges beslut förvalta folkskolebudgeten och är inför stadsfullmäktige ansvarig för denna sin förvaltning. Det synes då vara en organisatorisk orimlighet, att *majoriteten af folkskolestyrelsen tillsättes af andra korporationer än stadsfullmäktige*. Skolstyrelsen skall utgöras af lägst 9, högst 21 ledamöter. I förra fallet utses 4 af stadsfullmäktige och 5 af andra korporationer, i senare fallet 10 respektive 11. Tydligt är, att en sådan anordning skall kunna bli rent af omöjlig, om skarpare konflikter skulle uppstå mellan den borgerliga kommunen och den kyrkliga. Om förvaltningen af skolans angelägenheter skulle ske i uppenbarlig strid mot stadsfullmäktiges önsknings och beslut, komme den anslagsgifvande myndigheten dock att sakna organ att göra sig af med denna styrelsens majoritet.

För en sådan organisatorisk oformlighet kan visserligen öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor åberopas som exempel. Men denna styrelsens sammansättning är i sig själf oförlig, äfven om man under en öfvergångstid på grund af historiska förutsättningar måste tolerera, att stadsfullmäktige icke äga tillsätta majoriteten af öfverstyrelsen. Till exempel för landet i öfrigt, som icke drages med motsvarande kvarlevor af gamla föräldrade organisationsformer, bör organisationen i Stockholm sannoligen icke i denna del tjäna.

Föräldrarna böra beredas inflytande på folkskolans ledning.

Det naturligaste är ju utan all gensägelse, att stadsfullmäktige tillsätta hela folkskolestyrelsen, och jag skulle ha fram-tä llt förslag härom, därest icke stadsfullmäktige i våra städer i stort sedt vore i så hög grad ensidiga representationer för sådana samhällsklasser, hvilkas barn icke er-

hålla sin undervisning i folkskolan. I likhet med de af ecklesiastikministern tillkallade sakkunniga finner jag det oundgängligen nödvändigt, att man ordnar det så, »att målsmännen för barn i folkskolan — — — få en direkt hand med i fråga om skolstyrelsens sammansättning samt på så sätt känna sig mera intresserade af och för folkskolans angelägenheter». Utan den starkt framåtdrifvande faktor, som föräldraintresset innebär, hämmas hvarje skola i sin utveckling. Folkskolan kan icke i vara städer undvara detta intresse, och man måste därför på något sätt trygga dess behöriga inflytande på folkskolans ledning. Det är väl ock i någon mån detta, som varit bestämmande för Kungl. Maj:ts förslag att förlägga valet af folkskolestyrelsens ena hälft till kyrkostämman.

I den mån denna anordning åsyftat att bereda föräldraintresset inflytande i folkskolestyrelsen, är det emellertid enligt min uppfattning *fullkomligt förfeladt*, så länge man nämligen bibehåller nu gällande röstgrund. Vare sig man valt utvägen att låta stadsfullmäktige ensamma eller kyrkostämman ensam utse hela folkskolestyrelsen synas mig utsikterna, att föräldraintresset skulle i någon mån ha blifvit tillgodosedt, ljusare. I längden skulle väl ingendera af dessa institutioner kunnat motsätta sig ett så berättigadt kraf, om den ensam burit ansvaret för folkskolestyrelsens sammansättning. Men nu öppnar Kungl. Maj:ts förslag en utväg till hvad man kallat en »ansvarsdivision» för de stora röstägarnes ovillighet att göra en eftergift åt föräldrarnas kraf. Stadsfullmäktige kunna skjuta öfver ansvaret på kyrkostämman och kyrkostämman på stadsfullmäktige. Och resultatet blir i hvarje fall ogynnsammare än om en enda valkorporation burit hela ansvaret. Det synes mig därför obetingadt fördelaktigare, därest röst runden vid detta val lämnas oförändrad, att stadsfullmäktige äfven ur föräldraintressets synpunkt välja hela folkskolestyrelsen.

Då emellertid från olika håll förslag framkommit, som afse att på ett någorlunda effektivt sätt tillförsäkra föräldrarne inflytande på folkskolestyrelsens sammansättning synes mig något af dessa vara värdt att upptagas vid frågans afgörande.

Två vägar kunna tänkas för att trygga de små röstägarnes och föräldramaktens rätt. Den ena är att bibehålla röstgrunden oförändrad men införa en ny valkorporation för folkskolestyrelsens ena hälft, en så kallad föräldrastämman, vid hvilken endast folkskolebarnens föräldrar och målsmän ägde utöfva rösträtt. Den andra är att vid detta val bibehålla en nu befintlig valkorporation, men införa röstning per capita bland de kommunalt röstberättigade. Båda vägarna synas vara framkomliga. Men då de största sympatierna under frågans förberedande behandling synas ha tillkommit den sistnämnda utvägen, torde det vara klokast att stanna vid

*Detta vinnes
ej genom
Kungl. Maj:ts
förslag.*

*Skolestyrelsens
ena hälft bör
väljas genom
lika rösträtt.*

denna. Föredragande departementschefen synes till och med ha omfattat denna röstning per capita med sympati. »Den tanke», yttrar han, »som tagit sig uttryck i de nu omnämnda framställningarna, kan ju synas tilltalande, och betydelsen för folkskolan af att densamma utaf barnens föräldrar och målsmän omfattas med intresse och förtroende får icke underskattas». Tanken har emellertid syns statsrådet för »radikal», och han afvisar den därför med en förmodan, att föräldrainsresset ändå skall »under de nya förhållandena veta att göra sig gällande.

Denna förmodan lär dock nog knappast vara mera än en from önskan. Äfven om det hvilande rösträttsförslaget skulle komma att antagas, förefinnes ingen som hälst möjlighet för de små röstägarna att af egen kraft få en representant vald i våra städer å ett område, där icke proportionella val tillämpas. Och hvad det »radikala» angår, så stå vi väl nu i begrepp att införa röstning pr capita å ett annat område, där man förut fasat tillbaka för radikalismen i en sådan anordning. Det synes ej vara farligare att tillämpa denna princip vid val af en del af skolstyrelsen än vid val af präst.

Då sålunda denna framställning kommer att upptaga *lika rösträtt* vid val af folkskolestyrelsens ena del, synes mig dock icke lämpligt att förlägga detta val till kyrkostämman.

Detta af flera skäl.

Valet bör ske
å allmän
rådstuga.

Folkskolan är en *alla* föräldrars angelägenhet. Vid kyrkostämman utestängas dissenters från rösträtt. Och detta synes mig vara en principiell orättvisa, då det gäller folkskoleangelägenheter. I § 6 mom. 2 af Kungl. Maj:ts ifrågavarande lagförslag föreskrifves angående ledamot af folkskolestyrelsen: »I öfverläggning och beslut om ärende, som rör kristendomsundervisningen må icke deltaga ledamot, som är af främmande trosbekännelse eller anmält sig till utträde ur svenska kyrkan.» Antages detta stadgande, framträder till fullo orättvisan i att utestänga dissenters från val af ledamot i folkskolestyrelsen.

Det synes därjämte vara att underhålla en onödig och olämplig dualism i folkskolestyrelsens organisation att fördela dess val på både den borgerliga och kyrkliga kommunen. Skall man nu taga steget att förflytta folkskolan i våra städer under den borgerliga kommunens intresseområde, så finnas inga talande skäl för att göra det blott till en del.

Slutligen torde rent valtekniska skäl tala för att valen ske annorstädes än å kyrkostämman. Lämpligast ur alla synpunkter synes vara, att ifrågavarande val förrättas å *allmän rådstuga*, vid hvilken äfven dissenters äga rösträtt och å hvilken stadsfullmäktigevalen förrättas.

Kungl. Maj:ts förslag angående folkskolestyrelsens sammansättning ^{Kyrkoherdens själfskrifvenhet.} upptager, såsom ofvan påpekats, kyrkoherden eller, där flera kyrkoherdar finnas, den domkapitlet därtill förordnar att vara själfskrifven ledamot af folkskolestyrelsen. Däremot slopas den nuvarande anordningen, att ordförandeplatsen skall beklädas af kyrkoherden, vare sig han därför är skickad eller icke. Folkskolestyrelsen skall enligt Kungl. Maj:ts förslag själf välja sin ordförande. Härmed har äntligen på den punkten sunda förnuftet kommit till heders, fast man eljest på vissa håll sökt göra kristendomens vara eller icke vara beroende på den prästerliga själfskrifvenheten i skolrådet. Men eklestikministern har blott stannat på halfva vägen, då han föreslagit en prästman som själfskrifven ledamot af skolrådet. Anordningen motiveras därmed, att kristendomsundervisningen inom folkskolan fortfarande bör innehafva den framskjutna ställning, att samma undervisning bör äga sin särskilda målsman inom skolstyrelsen». Detta uttalande kan knappast bero på annat än en missuppfattning. Hvad den »framskjutna ställningen» angår, bestämmes den icke af de skilda städernas skolstyrelser utan af Kungl. Maj:t. Och beträffande undervisningens bedrivande i detta ämne är prästerskapet jämlikt folkskolestadgans 63 § tillförsedt rätten att »utöfva sorgfällig uppsikt» öfver densamma. Det har icke ansetts nödigt att skriva några lagparagrafer beträffande de allmänna läroverken, att t. ex. en ledamot af öfverstyrelsen skall vara prästman, utan man har antagit, att den saken reglerar sig själf med hänsyn till de praktiska behofven. Det öfverensstämmer ock föga med de åsikter och principer, som på andra områden göra sig gällande — att bibehålla själfskrifvenhet å ett område som detta. Det borde ock för prästmannen kännas mindre tillfredsställande att sitta i skolstyrelsen på grund af sitt ämbete än på grund af medborgares förtroende. Ur dessa och många andra synpunkter torde äfven det själfskrifna ledamotskapet i folkskolestyrelsen böra förkastas.

Den plats i skolstyrelsen, som härigenom skulle uppstå inom det nu föreslagna antalets ram, borde tydligen besättas af stadsfullmäktige, som *härigenom komme att tillsätta majoriteten inom folkskolestyrelsen.*

Folkskolestyrelsen skulle sålunda tillsättas enligt följande grundsatser. Antalet ledamöter skall, såsom Kungl. Maj:t föreslagit, vara udda, minst 9, högst 21. Den prästerliga själfskrifvenheten upphör. Stadsfullmäktige välja det antal, som är närmast öfver hälften. Återstoden väljes å allmän rådstuga af de kommunalt röstberättigade genom lika rösträtt.

En så sammansatt folkskolestyrelse synes mig vara bra mycket mera än den af Kungl. Maj:t föreslagna ägnad att gifva de för vår folkskolas utveckling nödiga intressena tillfälle att komma till sin rätt, utan att den

Sammanfattning.

därför åsidosätter ganska långt gående kraf på varsamhet och kontinuitet i utvecklingen.

I enlighet med dessa grundsatser hemställer jag under anhållan, att lagutskottet ville företaga nödiga jämkningar och omformuleringar i den här nedan föreslagna lagtexten,

att Riksdagen ville för sin del besluta att § 4 i Kungl. Maj:ts förslag till lag angående folkskoleväsendet i vissa städer må erhålla följande lydelse:

§ 4.

Folkskolestyrelsen utgöres af ett udda antal bland stadens vid fullmäktigeval röstberättigade inbyggare utsedda ledamöter, minst nio och högst tjuguen, af hvilka stadsfullmäktige utse det antal, som närmast öfverstiger hälften, och återstoden väljes enligt de bestämmelser, som gälla för val af stadsfullmäktige, dock så, att vid detta val hvarje röstberättigad endast äger en röst.

Val af — — — — afgangne.

Suppleanter för de valda ledamöterna må ock utses till det antal, som anses erforderligt.

Kvinna, som — — — — uppdraget.

Ett bifall till ofvanstående framställning kräfver en lätt verkställd jämkning i öfvergångsbestämmelserna, hvilken lagutskottet benäget torde verkställa.»

Vid behandlingen i lagutskottet afstyrktes som bekant Kungl. Maj:ts proposition, och i följd däraf kommo de i anledning af densamma väckta motionerna icke under lagutskottets pröfning. Fem reservanter från Andra Kammaren ansågo, att utskottet bort i hufvudsak tillstyrka de i propositionen upptagna lagförslagen och fördenskull ingå i pröfning af de särskilda bestämmelserna i desamma jämte tillhörande motioner. Då nu Kungl. Maj:t å nyo framlagt proposition i frågan och departementschefen icke i sitt bemötande af min motion från fjolårets riksdag framlagt något som helst skäl, som jag funnit öfvertygande gentemot de af mig anförda, upprepar jag härmed min framställning från fjolårets riksdag.

Yrkandet om rösträtt pr capita vid val af folkskolestyrelsens ena hälft kan jag med så mycket större kraft vidhålla, som Kungl. Maj:t nu föreslagit sådan röstning vid prästval.

Jag hemställer följakligen,

att Riksdagen ville för sin del besluta, att § 4 i Kungl. Maj:ts förslag till lag angående folkskoleväsendet i vissa städer må erhålla följande lydelse:

§ 4.

Folkskolestyrelsen utgöres af ett udda antal bland stadens vid fullmäktigeval röstberättigade inbyggare utsedda ledamöter, minst nio och högst tjuguen, af hvilka stadsfullmäktige utse det antal, som närmast öfverstiger hälften, och återstoden väljes enligt de bestämmelser, som gälla för val af stadsfullmäktige, dock så, att vid detta val hvarje röstberättigad endast äger en röst.

Val af — — — — afgangne.

Suppleanter för de valda ledamöterna må ock utses till det antal, som anses erforderligt.

Kvinna, som — — — — uppdraget.

Ett bifall till ofvanstående framställning kräfver en lätt verkställd jämkning i öfvergångsbestämmelserna, hvilken lagutskottet benäget torde verkställa.

Därest någon jämkning i lagtextens formulering eller i någon af lagens öfriga delar skulle befinnas erforderlig för vinnande af motionens syfte, vill jag härmed äfven ha framställt motion om sådana förändringar.

Stockholm den 24 mars 1909.

Värner Rydén.
